

ՀԱՌՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԲԵՈՑ

2086

ՄԱՏԵՆ ԱՇԱՐ
« ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ »

ԹԻԻ Ա.

ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՔԱՌԱՍՆԻՑ

Մ Ա Ն Կ Ա Ն Ց

ԳՐԵՑ

ՓԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Հրատարակութիւն

ՆՈՐ ՄԱՐԱՇԻ Ս. ՔԱՌԱՍՆԻՑ

ՄԱՆԿԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԼՍԱՐԱՆԻ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 1957

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1913

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1913

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1913

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

ՆՊԱՏԱԿ

Ի. դարը, որ մեր ներկայի կեանքին ժամանակային շրջանակն է, *գիտութեան դար*, *մեքենականութեան դար* բնորոշումներով, կը հասկցուի առհասարակ իբրեւ կրօնի կամ հաւատի, հոգիի կամ ոգեկանի օտար, խորք շրջան մը մարդկային ընդհ. կեանքի ընթացքին վրայ:

Բայց պարզօրէն եւ յստակօրէն տեսանելի իրողութիւն է գոյութիւնը այն բոլորին, որոնց ժխտումը կը նկատուի դարը: Անոնց *ներկայի* գոյութեան մէջ *հասկին* շրջաններու փայլին բացակայութիւնը չի նշանակեր անոնց *ըստ ինքեան* հնացեալ եւ կենդանութենէ զուրկ, այլ լոկ յիշատակ եղած ըլլալու իրողութիւն մը:

Եւ մանաւանդ նկատելի եւ շօշափելի փաստը անոնց կենդանութեան՝ մե'ր օրերու վե-

րածաղկումն իսկ է անոնց, դեռ նոնափթիթ իրենց վիճակին մէջ աննշմարելի քերեւս, բայց խորունկ նայուածքի մը առջեւ՝ իրական: Որովհետեւ համատարած երեւոյթ է յետ պատերազմեան այս շրջանին կրօնական կեանքի արթնութեան վիճակը քրիստոնէական ընդհ. եկեղեցւոյ մէջ:

Արդ՝ մեր ազգային կեանքին մէջ կրօնքին ներկայութիւնը չկայ իբրեւ միայն Աստուծոյ զգացումին եւ օրէնքին ներկայութիւնը, այլ նաեւ ազգային կեանքին բնորոշիչ երեսներէն գլխաւորագոյնը: Այլ խօսքով՝ որքան կենդանի ըլլայ մեր մէջ կրօնական ապրումը, Հայց. եկեղեցւոյ ձեւին մէջ, այնքան աւելի հարազատ, տոկուն եւ առողջ կ'ըլլայ հայութեան կեանքն իր հայրերու հոգիին իբրեւ նոր օրերու կերպերով, այլ նո՛յն ներքին պատկերով արտայայտութիւն:

Այս մտածումէն առաջնորդուած՝ կը խորհինք որ, ի շարս այլ բազում միջոցներու, կրօնական ապրումը կատարելագոյնն ձեւով արտայայտող, այլ խօսքով՝ կրօնական արժէքը ամէնէն աւելի իրաւ, հարազատ եւ քանձրական ձեւով մարմնաւորող անձերուն՝ եկեղեցւոյ սուրբերու կեանքին օրինակը օգտակար եւ արդիւնաւէտ միջոցներէն մէկն է: Որովհետեւ ինչպէս ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ արտայայտուեցաւ ԿԵԱՆՔՈՎԸ ՔՐԻՍՏՈՍԻ,

այնպէս եւ այդ նշմարտութեան ՓՈՐՁԸ,
դարերու ընթացքին, արտայայտուեցաւ
ԿԵԱՆՔՈՎԸ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒՆ որոնք վկայեցին
Քրիստոսի կրօնի նշմարտութեան, ոչ թէ
տեսական, վարդապետական մեկնաբանու-
թիւններով, այլ իրենց կեանքին գնովը՝ Ա-
ՐԻՒՆՈՎ եւ իրենց կեանքին նգնութեամբը՝
հերոսութեամբը, սրբութեամբը:

Հետեւաբար, անոնց կեանքը հաւատաց-
եալներու համար ներշնչման աղբիւր է, ինչ-
պէս եղած է դարերու ընթացքին: Եւ մենք
կ'ուզենք որ այդ աղբիւրը, որ ներկայիս սա-
ռած է գրեթէ, հոսի առատ եւ մաքուր մեր
հայ հաւատացեալներու հոգիներու անդաւ-
տանին մէջ....:

ՄԵԹՈՏ

Սուրբերու կեանքին ներկայացման մեր
նիգին մէջ մեր հետապնդման նպատակը ըլ-
լալով անոնց օրինակին տարածումը հաւա-
տացեալներուն, մեր մեթոտը ուրիշ բան չի
կրնար ըլլալ եթէ ոչ *Ժողովրդական* կերպը,
այսինքն՝ սուրբերու կեանքը պարզ, հասկը-
նալի լեզուով, սահուն ոճով եւ հոգեւոր նըշ-
մարտութիւններու եւ սպրումներու շեշտա-
ւորումով ներկայացումը:

Հետեւաբար մեր ձեռնարկին մէջ չէ կա-
րելի փնտռել պատմագիտական, բանասիրա-

կան, փնտրանական միգ, եւ ոչ ալ աստուածաբանական, դաւանաբանական տեսակետներու յայտնաբերում: Մեր նպատակը ըլլալով կրօնաբարոյական կրթութիւնը, մեր մեքոտը կրնայ ըլլայ միմիայն բարոյախօսական, ոչ թէ սակայն սկզբունքներու պարզաբանումով, այլ բարոյական կեանքի պարզ նկարագրութեամբ սուրբերու կենցաղին եւ նահատակութեան դրուագներու պատմումով:

ԾՐԱԳԻՐ

Մեր ծրագրին մէջ, լայն սահմանումով, կ'իյնան բոլոր այն սուրբերը, զորս Հայց. եկեղեցին ընդունած է իր տօնելի սրբոց ցանկին մէջ եւ անոնց համար սահմանած յատուկ օր յիշատակի ոգեկոչման եւ պանծացման համար:

Բայց մեր ծրագիրը իր ներկայի անմիջական տարողութեան մէջ կ'ընդգրկէ այն սուրբերը, որոնք ժողովրդական մեծ պաշտօնով կը վայելեն եւ սակայն անոր բարեպաշտական կեանքին մէջ ներկայ են լոկ իրքեւ անուն եւ համբաւ, ինչպէս նաեւ Հայց. եկեղեցւոյ տիրական դէմքերը:

* * *

Մեր ձեռնարկը* փորձ մըն է, որուն յաջո-

դուքիւնը մեզի յոյս մըն է, ըլլալով նախ
հաւատք եւ մանաւանդ սէր:

Կը վստահեցնենք մեր ընթերցողները,
որ կատարեալ կամ գոհացուցիչ ձեռնարկ մը
չ էմերինը շատ մը պայմաններ նկատի ա-
ռած, բայց ապահովաբար բան մըն է... ա-
մայութեան մէջ:

Եթէ կ'ուզէք՝ «Կաթիլ մը ջուր այրած
սրտերու...»:

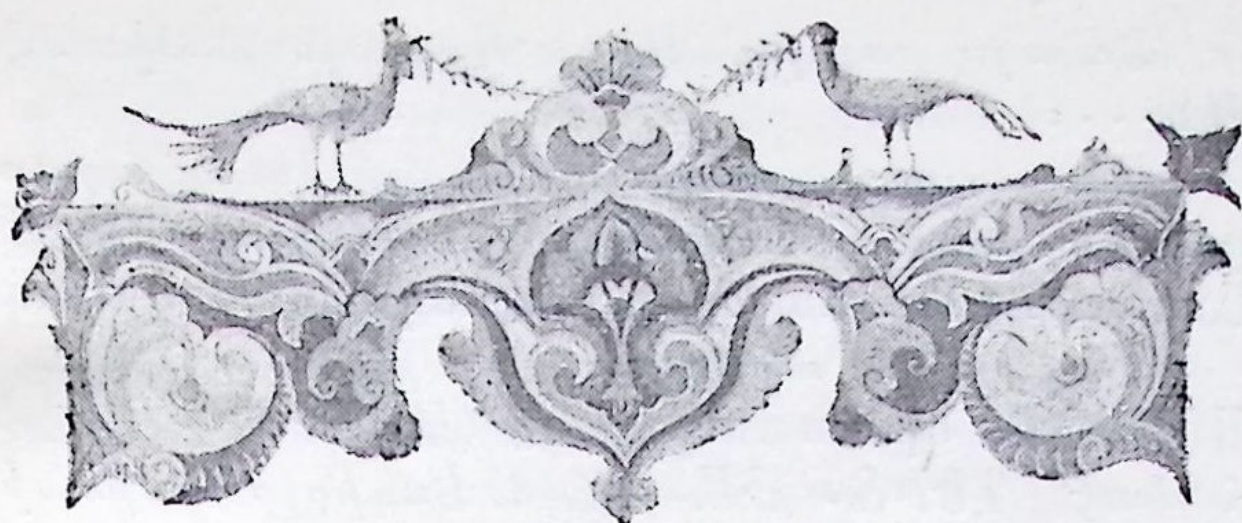
ԳՐԻԳՈՐ ՔԶՆՅ. ՔԵՕՐԻԻՔԵԱՆ
ՎԱՐԻԶ՝

Ս. ՔԱՌՍ. ՄԱՆԿՅ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐԾՆԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԻ

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

* Մեր մատենաչարին գրքոյկները պիտի գրուին զանազան հեղինակներու կողմէ եւ պիտի հրատարակուին առանձին հատորիկներով: Ա. ը իրեն նիւթ ունի իրենց անունը ՆՈՐ ՄԱՐԱՇԻ եկեղեցւոյն վրայ ունեցող Քառասուն Մանկանց՝ նահատակութեան դրուագը ներկայացուած Հոգշ. Տ. Փարեգին վրդ. Սարգիսեանի կողմէ:

Մեր մատենաչարին իբրեւ ընդհանուր ներածական կը հրատարակենք Հոգշ. Հայր Սուրբին մէկ գրութիւնը սրբութեան մասին «Հաղորդութիւն Սրբոց» վերնագրին տակ, զոր մեր մատենաչարին իբրեւ բնորոշիչ անուն ընտրեցինք:

«ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ»

Սրբութիւնը ըլլալու վիճակ մըն է մարդէրուն մէջ, աւելին՝ ապրելու կերպ մը՝ որ քրիստոնեային — իրաւ մարդուն՝ Աստուծոյ որդիութեան զգացումով ապրող անհատին — պարագային միակ ու բնական ձեւն է կեանքի:

Վիճակ մը՝ որուն մէջ ներկայ են տիրական հանգամանքով՝

— Զգացումը Աստուծոյ երկիւղին,

— Մտածումն Աստուծոյ հիմարտութեան,

— Զգտումն Աստուծոյ կատարելութեան:

Ապրելու կերպ մը՝ որուն մէջ կը գործեն իբրեւ մղիչ եւ ուղղիչ ոյժ կեանքի՝

— Հաւատքն առ Աստուած

— Յոյսն յԱստուած

— Սէրն Աստուծոյ:

Եւ այս բոլորը՝ Անոր Որդւոյն անձին մէջէն...:

Այս բոլորը, սակայն՝ խօսքի ձեւեր՝ պարզապէս ըսելու համար Սրբութիւնը իբրեւ Աստուծոյ եւ մարդուն հանդիպման վիճակ:

Ինք չէ՞ր, արդարեւ, որ ըսաւ. «Եղերուք ՍՈՒՐԲԻՔ, զի ես սուրբ եմ» (Ա. ՊԵՏՐ. Ա. 16, հմմտէ՛ ՂԵԽՏ. ԺԱ. 43): Եւ ինչո՞ւ երանի՛ տուաւ անո՛նց «որ ՍՈՒՐԲԻ եմ սրտիւք», աւելցընելով՝ «զի նոքա զԱստուած տեսցեն» (ՄԱՏԹ. Ե. 8):

ԶԱստուած տեսնել...: Ի՞նչ՝ աւելի լեցուն ապրում, քրիստոնէական ըմբռնումով, քան Աստուծոյ այս դէմ-յանդիման տեսութիւնը, Աստուծոյ հետ այս սերտութիւնը: Ինչո՞ւ իր տարբերի ասկէ, քրիստոնեային կեանքի կոչումը, վախճանը:

Այս ըմբռնումով՝ դիւրին է նկատել այժմ որ սուրբ բառը, իր իմաստի խորութեան մէջ, չունի երբեք մարդերու եւ առարկաներու մասին դատարկ, միայն ու պարզապէս մաքուր, պղծութենէ չէզոքապէս զերծ եւ հեռու ըլլալու հանգամանք որոշող նշանակութիւն մը: Աւելի որոշ բացատրութեամբ՝ սուրբ չեն, բառին սեղմ ու զօրեղ իմաստով, այն մարդերը որոնք չեն մտներ կեանքի մէջ չհանդիպելու համար չարին, իրենց անձը այդ հեռաւորութեամբ զերծ պահելու համար մեղքէն ու իր միան իրենց անհատական անանձնու-

Թեան մէջ անշարժ, անգործ, եւ դատարի հոգիով՝ ամայութեան մը կը վերածեն իրենց կեանքը, նման այն անապատին, որուն մէջ ճահիճ չկայ, որովհետեւ... ջուր չկայ: Սուրբ են ա՛յն մարդերը, որոնք՝ լեցուած Հոգիին ոյժով՝ գիտութեամբ, առաքինութեամբ, արիութեամբ եւ տեսլական ներշնչումով՝ կը մօտենան մարդոց, մտնելով աշխարհին մէջ, ու մեղքի ծովուն մէջ իրենց անձը կը պահեն վե՛ր մեղքէն, հանդիպելով անոր թէեւ, բայց... յաղթելով անոր նաեւ: Ու աւելին՝ ուրիշներն եւս ազատելով ալիքներու տաժանագին մահասարսուռ ծփանքէն:

Ի՞նչ սրբութեան հանգամանք եւ արժէք՝ այն ձեռքերուն մէջ, որոնք կեանքին չե՛ն հրապիր երբեք: Բայց ի՞նչ սրբազա՛ն գեղեցկութիւն ա՛յն ձեռքերուն վրայ՝ որոնք կեանքի տիղմով կը թաթաւուին երբեմն, բայց չեն մնար տիղմի պատանքին մէջ խեղդուած, այլ կը թօթափեն զայն ու աւելի՛ գեղեցկացած կը յայտնուին... :

* * *

Այս իմաստով սրբութիւնը, ըստ ինքեան, ոչ թէ բացառիկ վիճակ մըն է՝ հազուագիւտ մարդոց յատուկ, այլ կոչումն է, ըլլալիք

կամ ապրելիք վիճակը բոլո՛ր այն մարդոց,
որոնք իրենք զիրենք կը զգան քրիստոնեայ,
պարզ իմաստով՝ Քրիստոսի հետեւող, հաւա-
տարիմ՝ սակայն՝ իրենց հետեւորդութեանը
մէջ այն հոգիին, որուն արտայայտութիւնը
եղաւ երկրաւոր կեանքը Աստուածորդւոյն:
Սրբութիւնը, իր ուղղափառ իմաստին մէջ,
վախճանական նպատակն է քրիստոնեայի
կեանքին, որուն յատուկ արարքները զա՛յն
ունին իբրեւ հայեցակէտ եւ յանդում: Առանց
անոր՝ անոր կեանքը տարբեր պիտի չըլլար
սեւէ մարդու մը կեանքէն: Ո՞ւր, հետեւա-
րար, իր քրիստոնէութիւնը:

Սրբութիւնը ոչ միայն կոչում մըն է, այս
ձեւով, տեսակ մը հրաւէր՝ Աստուծմէ եկող,
այլ նաեւ ուժեղ տենչ մը,, խոր ըզձանք մը
մարդուն մէջ, երբե՛մն թերեւս յայտնուող,
բայց մի՛շտ իր ներկայութիւնը մտերմաբար
ունեցող անձին հետ:

Մարդուն այդ խոր տենչանքին արձագան-
կը չէ՞ Սաղմոսերգութիւն խօսքը.

«Յօդեա՛ յիս մշտկաւ եւ ՍՈՒՐԲ եղէց
Լուս՛ եւ քան զձիւն ՍՊԻՏԱԿ եղէց»:

(ՍԱՂՄՈՍ Ծ. 9, հմմտէ՛ 12-14):

Ու նոյն տենչանքը չէ՞ նաեւ շարականա-
գիր հայ վարդապետին սրտէն արտահնչող
հառաչանքը.

«Յամենայն ժամ աղաչանք իմ այս եմ
ի մեղաց իմոց ՍՈՒՐԲ արա զիս, Տէր»:

(ՇԱՐԱԿՆՈՅ)

Եւ երբ մենք փորձենք մտերմանալ մենք
մեզի հետ ու մեր էութեան ամենէն խոր, ներ-
քին ու իրաւ ճայներուն ունկնդրենք, չե՞նք
զգար այդ իղձին դալարումը, պրկումը, երբ
մանաւանդ մեղքին խայթը դառնօրէն կը չար-
շըրկէ մեր խիղճը. չե՞նք ուզեր ունենալ վի-
ճակ մը, կացութիւն մը մեր մէջ, ուրկէ բա-
ցակայ ըլլան խայթը խիղճի՞, եւ տիղմը մեղ-
քին, եւ ուր ներկայ ըլլան՝ մաքրութեան հո-
գիին մէջ միայն հանգչող երջանկութիւնը,
խաղաղութիւնը՝ Աստուած: Չե՞նք ուզեր ըլ-
լալ սուրբ՝ դատարկ՝ մեղքէ, բայց լեցուն՝
Աստուծոմով:

Բայց այս՝ մեր փափաքն է՝ միայն, մեր
իղճը, ըսինք: Կրնա՞նք հասնիլ անոր, սակայն:
Որովհետեւ կեանքը անպայման մեր իղձին,
մեր ցանկութեան համապատասխան կացու-
թիւններ չի բերեր մեզի. եւ երբեմն նոյնիսկ
մեր կամքին համար անբաղձալի վիճակներ
ու տրամադրութիւններ կը չինէ մեր մէջ եւ
մեզմո՛վ՝ անշուշտ: Արդ, հարցը անհեթեթ չէ:
Կրնա՞նք սուրբ ըլլալ՝ հոգ չէ թէ ան՝ սըր-
բութիւնը ըլլայ մեր կոչումը կամ իղձը:

— «Ո՞վ պարծեսցի սիրտ սուրբ ունել,
կամ ո՞վ համարակիցի՝ եթէ սուրբ իցէ ի
մեղաց»

(ԱՌԱԿ. Ի. 9)

— «Իսկ արդ միթէ սո՞ւրբ լինիցի մարդ
անաջի Տեսոն
կամ ի գործոց իւրոց անարատ այր»:

(ՅՈՎԲ, Դ. 17)

Մտահոգիչ հարց ուրեմն: Նոյնիսկ՝ խռո-
վեցուցիչ, տազնապեցուցիչ: Փափաքիլ ըլ-
լալ, կոչուիլ՝ ըլլալու, բայց կասկածիլ կա-
րենալ ըլլալու մասին...

Բայց վհատելու պատճառ չկայ: Դժուար
է ըլլալ, հերոսական ճիգ հարկ է ըլլալու
համար: Բայց անկարելի չէ ըլլալ, որովհե-
տեւ մարդուն համար անկարելին իբրեւ կո-
չում տրուած չի կրնար ըլլալ Աստուծոյ: Ո-
րովհետեւ Աստուծոյ ինքզինք չի կրնար հա-
կասել...: Եւ, արդարեւ, դժուար, բայց
ոչ անկարելի ըլլալուն համար է որ բացառիկ
դէմքեր կրցած են հասնիլ անոր ու լեցուիլ
անոր փառքով: Բայց այդ չի՛ նշանակեր եր-
բեք որ ի բնէ ճակատագրուած ըլլան անոր
միմիայն անոնք եւ ոչ ուրիշներ: Կոչումը
բոլորի՛ն կը պատկանի, իբրեւ կարելի բոլո-
րէն, բայց քիչե՛ր կը յաջողին իրագործել

դայն. «Բազումք են կոչեցեալք եւ սակաւք՝
ընտրեալք...»։

Փոքր տարակոյսն իսկ անոր կարելիութեան մասին կը փարատի այս մտածումով, երբ դեռ անդրադառնանք որ անմարդկային չէ երբեք սրբութիւնը, այլ գերմարդկային, ինչպէս ըսած է Փրանսայի Ակադեմական եւ ներկայի կրօնական (կաթոլիկ) գրականութեան առաջաւոր դէմքերէն Տանիէլ Րոբս. «Սրբութիւնը գերմարդկային է, ան չէ (երբեք) անմարդկային»։ Իբրեւ մարդ — երբ տիրապէ՛ս կը զգանք մեր մարդկութիւնը — մեզ համար անկարելի չ էմասնակցիլ սրբութեան բարձրացումի ճիգին, երբ մէկ կողմէ ան մեր կոչումն է վերէն եկող, եւ միւս կողմէ մեր իղձն է մեզ մեր մէջէն վե՛ր մղող։ — Ու հո՛ւս է արդէն խորհրդաւոր, այլ սրտագրրաւ գեղեցկութիւնը սրբութեան՝ երկնայինին ու երկրայինին համապատասխանութեան իբրեւ երեւոյթ։ Ու մարդը իր բնութեամբ այդ խառնուրդը չէ՞ արդէն...։ — Մեր մարդկային արժանապատուութեան բնական պարտադրանքն է ան մեր վրայ ճշնշող։ Եւ երբ այդ արժանապատուութեան վեհութեան գիտակցութիւնը ունինք խորապէս, այն ատեն որքան ալ ծանր, բայց անպայման նոյնքան եւ աւելի սիրելի պարտականութիւն մը կը դառնայ ան մեզի համար։

Եւ նոյնիսկ եթէ երբեք չկարենանք հասնիլ

սրբութեան կատարելութեան, ձգտի՛լն իսկ
մեզ չի՞ բաւեր մեր քրիստոնեայի կոչումը ար-
դարացնելու համար... :

* * *

Բայց սրբութեան կարելիութեան եւ նաեւ
մեծութեան ու փառաւորութեան փաստն ու
հանդէսը կը պարզեն մեզի սրբութեան այդ
կեանքին փորձը մեզի տուող եկեղեցւոյ այն
անդամները, որոնք, այս կամ այն դարուն,
այս կամ այն երկրին մէջ, այս կամ այն ձե-
ւով, ապրած են իրենց կեանքը իբրեւ Աստուծ-
մով լի ապրում մը: Անոնք կարելին իրական
դարձուցած, «անկարելին» կարելիի վերա-
ծած հերոսական դէմքերն են եկեղեցւոյ
պատմութեան, եւ այդու իսկ՝ անոր զօրու-
թեան, ոգեւոր կենդանութեան եւ զարգաց-
ման, պայծառութեան տոկուն կռուանները:
Անոնք իրենց կեանքի փորձով Աստուծոյ խօս-
քը մարմնաւորող անձերն են, աստուածային
կեանքը — անկարելի ու անմատչելի թուող
այդ բարձունքը — նուաճող մարդերը եւ
ուրիշներու նուաճման ճամբան բացող, ու-
ղին հարթող ռազմիրաները եկեղեցւոյ կեան-
քին մէջ:

«Ձեզ նմանիլ կարօտին ամենայն հոգիք
... Զի մահուամբ ձերով մեզ նանապարհ
հորդեցիք

Ելանել ամենայն մարդոյ առ Աստուած»:
(ՇԱՐԱԿՆՈՅ)

Հողեկան ճշնութեամբ, մարմնական
առասպանքով ու համբերութեամբ, առաքե-
լական քարոզութեամբ, վարդապետական ու-
սուցողութեամբ, առաջնորդական դերով,
հրաշունչ եւ աստուածատեսիլ մարգարէութե-
ամբ եւ մանաւանդ արեան զոհաբերու-
թեամբ տպրած այս մարդերը՝ իրենք զիրենք,
իրենց մարդկայնութեան սահմանին մէջ
նուաճած ու այդ նուաճումով՝ իրենք զիրենք
գերանցած ու Աստուծոյ մօտեցած մարդեր
էին, որոնք իրենց մարդկային մաքի, սրտի
եւ կամքի երբեակ այս ոյժին վրայ ունէին
Աստուծոյ դէպի իրենք ճառագայթող զօ-
րութիւն մը՝ ՇՆՈՐՀԳԸ, առանց որուն պիտի
նմանէին թռչուններու, որոնք իրենց թեւե-
րու ոյժին միայն ապաւինած կը սլանան վե՛ր,
կը ճախրեն երկնամերձ ոլորտներուն մէջ, եւ
ուր սակայն, յանկարծ, կը զգան դողումը
իրենց թեւերուն՝ նուազումէն իրենց ոյժին,
ու ահա կը թափին վա՛ր, անշունչ ու անկեն-
դան . . . :

Սուրբերը կը բարձրանան իրենց մարդ-
կային ոյժին վերթեւումով, բայց կը հանդի-
պին Աստուծոյ ոյժին՝ Հոգիին, Շնորհքի
մթնոլորտին, որ զիրենք կը տանի վե՛ր՝ առ
Աստուած: Եւ ճի՛շտ հոս է անոնց տարբերու-
թիւնը միւս մարդերէն: Որովհետեւ ասոնք եւս

կը ճգնին Վեր բարձրանալ, բայց չեն կրնար հասնիլ այն եզրին, ուրկէ կարենան անցնիլ Աստուծոյ, որովհետեւ աշխարհէն վայրաքարչ ոյժերը կը հակազդեն իրենց սրտէն մեկնող այդ զնացքին ու կը կասեցնեն կամ կը դանդաղեցնեն անոր ընթացքը:

Սրբութիւնը, հետեւաբար, ուժական էութեամբ իրականութիւն մըն է եւ ոչ դատարկ, ոչինչէ հպելի հանգամանքով իրականութիւն մը: Աստուծոյ Հոգիին, Շնորհքին զօրութիւնն է այդ ուժական էութիւնը, խորապէս, մարդկային ոյժին վրայ աւելցող, որով մարդերը կ'ապրին ու . . . կը յաղթեն: Որովհետեւ կը պայքարին, կը պատերազմին եւ չեն մնար հեռու, զերծ ամէն ինչէ եւ «լեցուն» միայն պարապութեամբ . . . :

Կ'անդրադառնանք անմիջապէս, թէ եկեղեցին՝ Աստուծոյ ներկայութիւնը ու ներգործութիւնը երկրի վրայ, կ'ապրի սուրբերով: Սուրբերն են, էապէս, որ կենդանի կը պահեն եկեղեցւոյ մէջ Աստուծոյ Հոգին, առանց որուն եկեղեցին պիտի պարպուէր իր հարազատ էութենէն, ինչպէս մարդկային մարմինը՝ հոգիէն:

«Սուրբ ես Տէր եւ ի սուրբս հանգուցեալ . . .»

Ահա թէ ինչո՞ւ եկեղեցին այսքան լայն տեղ տուած է անոնց իր պաշտամունքին եւ հաւա-

տացեալներու բարեպաշտական կեանքին մէջ։ Սուրբերը Աւետարանի ԱՆՁՆԱԻՈՐ քարգմանութիւնն են հաւատացելոց համար, որոնց կեանքին մէջէն, որոնց օրինակի ներշնչումէն կը ստանան անոնք իրենց հոգեւոր սնունդը։

Ահա թէ ինչո՛ւ Սուրբերու նշխարները, մասունքը անսահման յարգանքի արժանացան քրիստոնեաներու համար մասնաւորաբար հին դարերուն. որովհետեւ անոնք կը հաւատային թէ Աստուծոյ Հոգւոյն բնակարանը եղած էին անոնց մարմինները եւ իբրայդ՝ կը յարգէին զանոնք, անոնց մէջ դրոշմուած տեսնելով այդ Հոգիին ոյժը։

Ահա թէ ինչո՛ւ Սուրբերուն խոր պաշտելութեամբը լեցուած՝ մեր Հայրերը անոնց նահատակութեան փառքը երգեցին մեր շարականներուն մէջէն, անոնց ինքնութեան նկարագիրը դրոշմեցին հայ տաճարի որմերուն ու մանաւանդ հայ ձեռագրի մագաղաթեայ էջերուն վրայ, այդ միապաղաղ որմերն ու մութ էջերը պայծառացնելով անոնց սրբութեան լոյսովը... :

Բայց մեր մէջ, այսօր մարդեր կան, որոնց համար ծանր կը ճնշէ սուրբերու, եւ մանաւանդ օտար սուրբերու այս տիրական ներկայութիւնը մեր եկեղեցւոյ պաշտամունքին մէջ։ Առասպելային դէմքեր կը թուին իլլալ անոնք, իբրեւ երեւակայութեան ծնունդ. ըմբռնելով անոնց կեանքին պատկերացումը։

Սրբութեան մասին հիմնովին սխալ եւ եկեղեցւոյ տիեզերականութեան, ընդհանրականութեան նկարագրին բոլորովին օտար գաղափար ունեցող մարդերու դատաստանը կրնայ ըլլալ այս միայն:

Մինչ այդ՝ ու յաւէտ՝ Սուրբերը եկեղեցւոյ հերոսները կը մնան. եւ կրօնքի այս հերոսները, ա՛յն են եկեղեցւոյ համար, ինչ որ մարդկային հերոսները ազգերու համար:

Կտրեցէք դուք զանոնք ժողովուրդի սրբաւէն, ուր կ'ապրին անոնք մշտնջենապէս, կտրած կ'ըլլաք անպայման սիրտն իսկ այդ ժողովուրդին:

Սուրով մի՛ մօտենաք անոնց.

Ատելութեամբ մի՛ նայիք անոնց.

Սիրով ու պաշտամունքով խոնարհեցէ՛ք անոնց.

Հոգւով եւ ճշմարտութեամբ երկրպագեցէ՛ք անոնց...:

Հաղորդուեցէ՛ք մանաւանդ անոնց ոգիով, որովհետեւ ձեր հաւատամքին մէջ կը խոստովանիք անոնց հաղորդութիւնը՝

«Հաղորդութեամբ սրբոց...»

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԱՐԵԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՑ ՔԱՌԱՍՆԻՑ ՄԱՆԿԱՆՑ

«Եւ խառնէր կարմրութիւն արեան
ընդ կապուտակ ծովակն սառուցեալ...»

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՈՐԲԸ

Դ. դարը քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ հաւա-
սագրական դերով եւ փրկարար արդիւնքով լեցուն
չըջանն է, որուն սկիզբին իսկ եկեղեցին, որ մինչ
այդ պաշտօնական ու անընդհատ հալածանքի ենթա-
կայ էր տիրող քաղաքական իշխանութեան՝ Հռոմէա-
կան կայսրութեան ծանր մականին տակ, յանկարծ
աղատութեան մթնոլորտ մը կը վայելէ նոյն այդ իշ-
խանութեան պարտութեան դնովը շահուած:

Խաչը յաղթած էր աշխարհին: Քրիստոնէական
մեծ յեղափոխութիւնը, մարդկային հոգիին յեղա-
շըրջումը, իրադործուած էր այլեւս:

313 թուականը կը նշէր այն պահը քրիստոնէու-
թեան պատմութեան մէջ, ուր Հռոմէական աշխարհի
երկու թեւերուն՝ Արեւմուտքին եւ Արեւելքին իշխող
Կոստանդիանոս եւ Լիկիանոս կայսրեր հռչակած էին

նշանաւոր Հրովարտակը Միլանի, որով բացարձակ
 ազատութիւն կը շնորհուէր քրիստոնեաներուն՝ հա-
 ւատալու այնպէս, ինչպէս իրենց կրօնքը կը թելա-
 դրէր իրենց եւ պաշտելու իրենց Աստուածը համար-
 ձակօրէն, նման բոլոր միւս կրօնքներու հետեւորդնե-
 րուն։ Քրիստոնէութիւնը հաւասար իրաւունք կը վա-
 յելէր այլ կրօնքներու հետ։ Հալածանքը բնականօրէն
 դադրած էր եւ հետզհետէ Հռոմէական կայսրութեան
 հովանին ու պաշտպանութիւնը կը հասնէր՝ ի զօրա-
 ցումն եւ ի տարածումն քրիստոնէական կրօնքին։ Եւ
 այս ընթացքը այնպէս արագ պիտի աճէր, որ 323
 թուին, հազիւ տասնեակ մը տարիներ ետք, քրիստո-
 նէութիւնը պիտի հռչակուէր Պետական կրօնք Հռո-
 մէական կայսրութեան մէջ Կոստանդինոս Մեծի
 կողմէ, որ արդէն իսկ յաջողած էր ընկճել իր հա-
 կառակորդը Արեւելքի մէջ — Լիկիանոսը — եւ բա-
 ցարձակ տէր դառնալ ընդարձակածաւալ Հռոմէական
 կայսրութեան։

Լոյսը միշտ իր շուքը իրեն հետ ունի սակայն...։

Արդարեւ, 313-323ի միջոցը քրիստոնէութեան
 համար թէեւ հանդիսացաւ յաղթանակի ընթացքին
 ամենէն կարեւոր պահը, բայց նաեւ... վերջին դոհո-
 ղութեան առիթը, արեան վկայութեան իբրեւ նոր
 դրուագ մը։ Դարերու արեան զինն էր յաղթանակը։
 Այդ արեան վերջին դեղումը պայման էր, բնականա-
 րար, յաղթանակի վերջնական հանդրուանին նուաճ-
 ման։

Եկեղեցական պատմագիրներ եւ մանաւանդ
 ընդհանուր Եկեղեցւոյ Պատմահայրը՝ Եւսեբիոս Կե-

սարայի Հայրապետ, (*) իրենց պատմագրութեանց մէջ կը նկարագրեն այն յուզումը որ խռովեց քրիստոնէական եկեղեցւոյ կեանքը Արեւելքի մէջ, ուր կ'իշխէր Լիկիանոս, որուն հետզհետէ շեշտուող համարադրութիւնը Կոստանդիանոսի դէմ, զինք կը մղէր հակառակին այն քաղաքականութեան, որ Կոստանդիանոսինն էր եւ որուն մէջ քրիստոնեաներ կ'ապրէին իրենց ազատութեան հետ նաեւ իրենց ազազայի տիրութեան նախազգացումը:

Արեւելքի մէջ, ուրեմն, հալածանքը վերստին փոթորկեց քրիստոնեաներու կեանքը: Ի չարս բաղմաթիւ չարիքներու «բռնապետը կը հրամայէր ատենի մէջ հարցուփորձել քաղաքի բոլոր զօրականները եւ

(*) Եկեղեցւոյ ամենէն տիրական դէմքերէն մէկը Դ. դարուն: Ծնած՝ Պաղեստինի Կեսարիա քաղաքին մէջ մօտաւորապէս 265ին: Քրիստոնէական բարձր դաստիարակութեամբ եւ խոր զիտութեամբ օժտուած անձնաւորութիւն՝ զրեց բաղմաթիւ երկեր, մշակելով հաւասար տարողութեամբ պատմական, սըրբախօսական, Ս. գրական, Զատագովական սեռեր: Իր բոլոր զործերուն մէջ ամենէն կարեւորը «Եկեղեցական Պատմութիւն»ն է, որ կը բաղկանայ տասը գիրքերէ եւ կը սկսի Քրիստոսի կեանքի համառօտ նկարագրութեամբ ու կ'աւարտի 323ին Կոստանդիանոսի տարած յաղթանակովը Լիկիանոսի վրայ, որ եկեղեցւոյ պատմութեան ամենէն կարեւոր էջերէն մէկը պիտի բանար:

Քրիստոնէական եկեղեցւոյ առաջին 4 դարերու պատմութեան համար ամենէն վաւերական աղբիւրն է Եւսեբիոսի այս զործը:

անոնք որոնք յանձն չառնեն տատուածներու զոհ մատուցանել՝ մերկացնել զանոնք իշխանութեան սլատիւէն» : (**)

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ

Ամբողջ Արեւելքի վրայ ծաւալող հալածանքի ալիքը կը հասնի նաեւ Կապադովկիա, Փոքր Հայք, ուր հռոմէական բանակը կարեւոր պահականոց ունէր կայսրութեան արեւելեան սահմաններու պաշտպանութեան համար :

Բանակի Կապադովկեան այդ զօրաբաժնին մէջ տեղացի քառասուն երիտասարդներ, հաւատքով քրիստոնեայ, իրենց քաջութեամբ, պատերազմներու ընթացքին յայտնաբերած բացառիկ առաքինութիւններով՝ դարձած էին ուշադրութեան կեդրոն եւ արժանացած ընդհանուր բանակի հասարակաց ու անխըտրական յարգանքին եւ զօրապետներու զնահատանքին : Աղնուապետական դասակարգի կը պատկանէին իրենց ընկերային դիրքով եւ օրէ օր կը բարձրանային մեծ աստիճաններու եւ պատուական տիտղոսներու :

Բայց մարդկային դեղեցկութիւնը այս զօրականներուն մէջ ուրիշ տեղ էր եւ ուրիշ նկարագիր ունէր քան վերեւ նշուած առաւելութիւնները : Հասարակաց նոյն հաւատքին դիտակցօրէն եւ սերտօրէն մասնա-

(**) ԵԻՍԵԲԻՈՍ. «Եկեղեցական Պատմութիւն», Էջ 754, տպ. Վենետիկ, 1877 :

կից՝ եղբայրացած էին իրարու հետ, այդ հաւատքին միութեան ոյժովը պրկուած՝ կեանքին դիմաց։ Ու խոր հաւատքի կապով և փոխադարձ սիրոյ զգացումով իրականացած եղբայրութիւնը իրենց՝ այնքան վսեմ էր եւ այնքան տոկուն, որ տկարներուն նախանձը միայն ունէր իբրեւ տառապանք զայն ապրող քառասուն քրիստոնեաներուն համար։

Եւ երբ պահ մը մտաբերուի Հռովմէական բանակի կենցաղը, մասնաւորաբար բարոյական իր սրատիկերին մէջ, անոր դիմաց առաւել յստակութեամբ, պայծառութեամբ եւ մեծութեամբ կ'երեւի հերոսական դիմադիծը այս անձնաւորութիւններուն։

ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՒՈՎՔ

Ամենէն առաջ բանակը քրիստոնէից «ապակա-նութենէն» ադատելու համար կայսերական իշխանութեան կողմէ հալածանքի կ'ենթարկուին անոնք, որոնք բանակի ծառայութեան մէջ էին, բայց հաւատքով եւ կենցաղով օտար՝ հռովմէական կեանքի աւանդութեան — հեթանոսական ապրելակերպին։

Կայսերական հրահանգը կայծակի արագութեամբ կը հասնի Կապադովկիոյ մայրաքաղաքը՝ Կեսարիա, որ նստոյն էր Կապադովկեան դունդին, որուն հազարապետն էր Լիւսիաս դուքս։ Պարզ էր եւ կտրուկ հրամանը կայսեր — «քննել զինուորական շարքերը եւ անոնք որոնք ի յայտ գան քրիստոնեայ՝ ստիպել զանոնք դառնալ հեթանոսութեան. ապա թէ ոչ՝ մահուան դատապարտել։

Քառասուն զօրականներուն քրիստոնեայ ըլլալու
երողութիւնը յայտնի էր բոլորին, եւ մանաւանդ հա-
զարապետին: Բայց հոն չէին քառասունները, ալ
Սերաստիա:

Իսկոյն դուքսին հրամանը կը փոխանցուի Սե-
րաստիոյ զինուորական դատաւորին՝ Ալրիկոլայոսի
որ ձերբակալէ քառասուն զօրականները եւ հարցա-
քննութիւնը կատարէ, մինչեւ իր ժամանումը Սե-
րաստիա:

Հազիւ հրահանգը իմացած՝ զօրականներէն մինչ
կը սպասուէր երկիւղ եւ ուրացում հաւատքի, որով-
հետեւ հրահանգին ելքը, մերժումի պարադային,
մահն էր, անոնք աւելի խոր ու սերտ միութեամբ,
երբեւ մէկ հոգի, ընդհակառակը, կ'ամրանան, կը
ղօրանան իրենց հաւատքին մէջ եւ մինչ խոսվքը կը
տազնապեցնէ հոգիները իրենց զինակիցներուն, չի
կրնար թափանցել իրենց հոգիներուն մէջ, որոնք լի
են հաւատքի զգացումին երջանիկ, հրճուագին ապ-
րումովը: — Գաղտնիքը իրենց արիութեան:

ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՋԵԻ

Հրահանգը պիտի գործադրուէր:

Ատեանը կազմուեցաւ:

Հիմա դէմ առ դէմ կանգնած են դատաւոր եւ
ամրաստանեալք: Ու պէտք է որ կատարուին արտաքին
ձեւակերպութիւնները. օրինական նախապայմաննե-
րը պէտք է որ լրացուին: Եւ ահա հարցուփորձը.

— Ուրկէ՞ էք դուք, ընտիր զօրականներ. ո՞ր
կրօնքին կը հետեւիք. եւ ի՞նչ է ձեր անունները :

Ու քառասուն բերաններէն մէկ խօսք է որ կը
կը բարձրանայ, կարծէք, մեծաճայն շեշտով ըսելու
համար բոլորին մէջ նոյն ու մէկ եղող հաւատքը .

— «Քրիստոնեայ ենք եւ կը պաշտենք զՔրիստոս
Աստուած՝ ստեղծիչը երկնքին ու երկրին. իսկ մեր
հայրենիքը՝ անանցական — Աստուծոյ երկնային քա-
ղաքը» :

Ո՛չ անուն, ո՛չ ծննդավայր : Որովհետեւ էականը
իրենց կեանքին մէջ՝ իրենց հաւատքը : Ամէն ինչ այդ
հաւատքով իմաստ ունի իրենց համար : Ամէն բանի
արժէքը այդ հաւատքի մէջէն միայն զնահատելի՝ ի-
րենց համար :

Բայց դատաւորը չի կրնար հասկնալ իրենց հո-
գին լեցնող այդ հաւատքին իմաստը : Ու կը շարու-
նակէ սովորական բանաձեւերով, մարդկային հնա-
րամտութեան փորձերով համոզել զիրենք հրաժարե-
լու քրիստոնէութենէն եւ դառնալու հեթանոսութեան :

Իրարու ետեւ եւ արագօրէն կը յորդին շռայլ դո-
ւեւտներ եւ փաղաքշական հրապուրիչ խօսքեր .

— Մենք բոլորս, ու մեր զօրապետները, քաջ զի-
տենք թէ ի՞նչ ծառայութիւն եւ երախտիք ունիք
դուք կայսերական իշխանութեան մօտ, թէ ի՞նչ քա-
ջութիւն յայտնաբերեցիք ամենուրեք եւ շահեցաք
բազմասլատիկ յաղթանակներ, թէ ի՞նչ յառաջդիմու-
թիւն դուք ամբողջ զօրքին մէջ եւ ստացաք
մեծ պարգեւներ ու արժանացաք մեծ պատիւներու :
Ու հիմա ձեզմէ կը պահանջուի նո՛յն ծառայութեան

ողին ցոյց տալ մեր անմահ աստուածներու պաշտամունքին նկատմամբ:

Ճարտարութեամբ բանաձեւուած այս խօսքերուն ազդեցութիւնը զօրացնելու համար ցոյց կուտար անոնց նաեւ Լիկիանոսի հրովարտակին պատճէնը, որուն անունը լոկ սարսափ կ'ազդէր հռոմէական զինւորական կայսեր ոյժը եւ խստութիւնը ճանչցող սովորական մարդուն:

Բայց անդրդրուելի են քառասունները: Անընկճելի՝ իրենց կամքը: Անյաղթահարելի՝ իրենց հաւատքը: Հոգեկան ուրախութեան, ներքին դուարթութեան շողը՝ անայլայլ իրենց ճակատին: Եւ ահա այդ հաւատքի ոյժին փաստը:

— Եթէ մահկանացու արքային համար քաջութիւն ցոյց տուինք եւ յաղթող հանդիսացանք, ինչպէս դուն կը վկայես, ուրեմն կրնանք նաեւ յաղթական հանդիսանալ անմահ արքային՝ Աստուծոյ համար մղելիք մեր պատերազմին մէջ:

— Մի՛ յամառիք այդպէս, ով քաջ զօրականներ: Երկու ճամբայ կայ ձեր առջեւ — կամ զոհ մատուցանել աստուածներուն եւ կամ մերկանալ զինուորական այն պատիւներէն, զորս արժանապէս եւ փառաւորապէս կը վայելէք, զինուորական զարդերու փոխարէն շղթաներ կրել ձեր մարմիններուն վրայ, փակուիլ բանտին մէջ եւ... զրկուիլ արեւու լոյսէն: Գացէ՛ք եւ խորհեցէ՛ք:

ԱՂՕԹՔ ՈՒ ՍԱՂՄՈՍ

Ճարտար էր եւ հնարամիտ դատաւորը. եւ արդարօրէն, իր տրամաբանութեան համաձայն, կը խորհէր սպառնալիքի խստութեամբ նուաճել անոնց հպարտութիւնը:

Բայց առանձնութիւնը տարբեր իմաստ ունեցաւ քառասուններուն համար: Սպառնալիքը հովի նման անցաւ իրենց հոգիներէն, առանց խռովելու իրենց հաւատքի անդորրութիւնն ու զօրութիւնը: Ու բանտը իր կարգին, սարսափի կամ վհատութեան ըզացումը չտուաւ իրենց, որովհետեւ... աղօթեցին.

— «Փրկէ՛ զմեզ, Տէ՛ր, բոլոր փորձութիւններէն եւ աղատէ՛ մեզ դայթակղութենէն մարդոց, որոնք անօրէնութիւնը դիտեն միայն գործել:»

«Որ բնակեալն է յօգնութիւն բարձրելոյն, ընդ հովանեաւ Աստուծոյ յերկինս հանդիցէ. ասացէ Տեառն ընդունելի իմ ես դու. ապաւէն իմ Աստուած եւ ես յուսամ ի նա. նա՛ փրկեացէ զիս յորողայթէ բրտողին...»

Աղօթքը զէնքն է անզէն հաւատացեալին. անխորտակելի զէնքը հաւատքի ու կեանքի պաշտպանութեան:

ՏԵՍԻՒՔ

Աղօթքի ու սաղմոսի մըմունջներուն մեղմ հընչումի պահուն, ահա յանկարծ լոյս մը, որ կ'ողողէ

բանտին մթապատ եւ խաւարային խուցը: Ու լոյսին մէջէն պատկերն անոր, որուն անունն էին տուեր ցերեկին — «անմահ արքային»՝ Քրիստոսի: Խորհրդալի ձայն մը, ահա, կը լեցնէ լուսապայծառ բնակութիւնը անոնց, որուն մէջէն կուգան բառեր իրենց ահանջին, կ'իջնեն բառեր իրենց հոգիին:

— «Զօրացէ՛ք, իմ քա՛ջ նահատակներ... սկիզբն է այս ձեր մարտին. բարի՛ սկիզբ: Յիշեցէ՛ք» — «ՈՐ ՀԱՄԲԵՐԵՍՑԷ՛ ԻՍՊԱՌ ՆԱ ԿԵՅՑԷ՛»:

Խնդութիւնն անսահման է այլեւս անոնց հոգիին մէջ. եւ քաջութիւնը՝ աննկարագրելի:

ԴԱՐՁԵԱԼ ԱՏԵԱՆ

Քառասուններու հրաժարումը քրիստոնէութենէ անհրաժեշտ էր, ամէն գնով իրականանալու համար: Որքան մեծ էր անոնց անուան համբաւն ու բարոյական ազդեցութիւնը քրիստոնեաներու վրայ, այնքան եւ վարակիչ կրնար դառնալ անոնց օրինակը:

Ատեանին առջեւ են նորէն:

Դարձեալ գովեստ ու դրուատիք, շողոմաք եւ հրապոյր: Բայց անօգուտ գէնք ու ապարդիւն միջոց՝ այդ բոլորը, որովհետեւ կեղծ են եւ արուեստակեալ, եւ մանաւանդ չունին ոյժ ազդելու այն բանին, որ հաւատքն է անոնց, հոգիին ոյժը, որ նիւթին ու աշխարհին փորձութեան դիմաց գիտէ յաղթել, իր բնութեան իսկ զերազանցութեամբը, պայմանաւ, սակայն, որ զգացուի ան կենդանի ապրումով, գիտակցական ըմբռնումով:

Դատաւորը այս անգամ աւելի կտրուկ ոճով ու վճռական յայտարարութեամբ կը բացատրէ իրենց կացութիւնը.

— Ըսի ձեզի. ձեր ձեռքն է սէրը կամ ատելութիւնը ողջունել. սիրել եւ սիրուիլ. ատել եւ ատուիլ: Ընտրեցէ՛ք:

Նոյնքան վճռական նաեւ լատասխանը.

— Քանի մեր ձեռքն է սիրելը կամ ատելը, ուրեմն դիտցի՛ր — զԱստուած կը սիրենք եւ զքեզ կ'ատենք, որովհետեւ կը ճգնիս զմեզ Աստուծոյ հեռացնել: Ուրեմն մեր ատելութեան փոխարէն չենք սպասեր սէր քեզմէ, որովհետեւ դիտենք թէ աստուածատեաց մարդ ես եւ թշնամի Աստուծոյ:

Հանդուրժել այս խօսքերուն հռոմայեցի դատաւորին համար՝ նուաստանալ, տկարանալ պիտի նշանակէր բնականաբար: Զայրոյթը բորբոքեցաւ իր վերաւորեալ սրտին մէջ, ուրիշ կարծես ժայթքեց մըռնչիւնի նման հրամանը.

— Կապել պինդ կապանքներով, պրկել ուժգին ամրութեամբ զանոնք եւ բանտ առաջնորդել:

ԲՈՂՈՔ

Քառասունները, սակայն, մարդեր էին, որոնք իրենց աղնուական ծաղումին եւ իրենց բարձր դիրքին դիտակցութիւնը ունէին եւ մարդկային արժանապատւութեան զգացումը իրենց հոգիին մէջ ներկայ էր այնքան ու այնպէս, որքան եւ ինչպէս Աստուծոյ երկիւղին զգացումը:

Գիտէին որ դատաւորը իրենց ղիրքին եւ մարդկային արժանապատուութեան վայել վերաբերումէն հեռացած էր արդէն: Վիրաւորուած էին նաեւ իրենք այդ հրահանգի անարդարութենէն եւ ընտանաւոր արդարութեան զգացումը պիտի չլռէր իրենց հոգիին մէջ:

— Չունի՛ս իշխանութիւն մեզ չարչարելու. որովհետեւ մենք արքունի դօրականներ ենք: Եւ Կապադովկեան մեր դունդին հաղարապետը նման հեղինակութիւն չտուաւ քեզի: Անոր հրամանը քեզի՝ հարցուփորձ ընել էր մեզ, իմանալու համար մեր կամքը: Տեսար ու ճանչցար մեր կամքը. հաղորդէ՛ դայն հաղարապետին. եւ ապա կրնաս դործադրել անոր հրամանը:

Զինուորական կարգի օրէնքներուն եւ աւանդութեանց քաջատեղեակ եւ նախանձախնդիր քառասուններուն այս խօսքը յանդիմանութեան մը նման ընկճեց դռնողութիւնը դատաւորին, որուն հրահանգով իսկոյն քակուեցան պրկուած շղթաները եւ զլուշաւոր ու յարգալից վերաբերումով անոնք մեկուտացուեցան բանտին մէջ, մինչեւ դալուստը հաղարապետին:

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՁ

Առանձին են հիմա: Հեռու մարդերէն, հեռու աշխարհէն: Իրենք իրենց մէջ: Եւ... Աստուած իրենց մէջ:

Իրենց զլխաւորը, Կիւրիոն, կ'ուզէ խրախուսիչ խօսքերով աւելի լուսաւորել իր ընկերակիցներուն

համար իրենց նահատակութեան արարքին մեծ նշանակութիւնը .

— Լսեցէ՛ք ինձի, ո՛վ իմ եղբայրներս, նխափակից քաջ եղբայրներ . այս դործը Աստուծոյ տնօրէնութեան, կարգադրութեան արտայայտութիւնն է մեզի նկատմամբ : Տեղով, ազգով իրարմէ հեռու էինք, իրարու օտար : Իսկ հիմա հողեկան հարազատներու նման միացած ենք իրարու, Քրիստոսի՛ կապով : Եւ մեր միութիւնը այնքան սերտ է եւ խորունկ, որ մարդիկ նոյն հօր եւ մօր զաւակներ՝ իրարու եղբայրներ՝ կը նկատեն մեզ : Այդ միութիւնը յաւիտենական է . որովհետեւ ոչ կեանքը եւ ոչ մահը կրնան մեզ բաժնել իրարմէ, որովհետեւ վախը չի կրնար թափանցել մեր քաջութեան : Եւ ուրեմն, ինչպէս մեր կեանքին մէջ եղանք մէ՛կ սիրտ, մէ՛կ հողի, այնպէս ալ միասին, մէկ շունչով դիմաւորենք նահատակութիւնը «ճշմարտութեան համար» :

Մտածումի եւ զգացումի այս հողեվիճակը իրենց կեանքին միակ կերպը եղաւ այն եօթը օրերուն, որոնց ընթացքին ապրեցան բանտին մէջ սպասելով հաղարտակտի դալուստին :

ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԻՆ ԱՌՋԵԻ

Դարձեալ ատեան :

Սուրբերը կը կանչուին հարցաքննութեան : Կը մտնեն ատեան սաղմոսը իրենց շրթներուն .

— «Աստուած յանուան քում կեցո՛ղիս եւ ի դօրութեան քում իրաւ արա՛ ինձ .

Աստուած լո՛ւր տղօթից իմոց ունկնդի՛ր բանից
բերանոյ իմոյ» :

Հազարապետ դուքսը կ'ողջունէր զանոնք զուարթ
արտայայտութեամբ եւ իր քով բազմած դատաւորին
կ'ըսէ .

— Ի՛նչ քաջ զօրականներ են , եւ որքա՛ն սիրելի
ինծի համար : Վստահ եմ որ իրենց այժմու տառա-
պանքէն պիտի ազատեմ զիրենք :

Ու դառնալով սուրբերուն .

— Գիտէ՞ք , իմ սիրելի զօրականներ , թէ ի՛նչ մեծ
պատիւ եւ պարգեւներ վայելած էք ինձմէ : Որովհե-
տեւ ես ձեր մէջ տեսած եմ ուժեղ կազմուածքով զին-
ւորներ եւ ճարտար ռազմավարութեամբ օժտուած
մարդեր : Պիտի բարձրացնեմ ձեր աստիճանները , պի-
տի բազմապատկեմ պարգեւներս ու պիտի շնորհեմ
ձեզի մեծամեծ պատիւներ տակաւին , որովհետեւ ար-
ժանի էք անոնց : Պայմանաւ , սակայն , որ դործա-
դրէք կայսերական հրամանը : Այլապէս , մէկ վախճան
ունիք : Ոչ պատիւ , ոչ դիրք , ոչ ճոխութիւն , այլ . . .
«մահ տանջանաց» :

Մտերմական մեղմաձայն շեշտով եւ համողումի
ճգնող դերասանութեամբ արտասանուած այս խօսքե-
րը , աւելի բարձր հեղինակութենէ մը եկող , դարձեալ
մնացին . . . «ձայն բարբառոյ յանապատի» : Չկրցան
իջնել անոնց հողիին , որովհետեւ տարբեր զգացում-
ներով եւ ձգտումներով լի էր ան . այնքան տարբեր ,
որուն խորթ ու օտար կը թուէին շռայլուող այդ
խոստումներն ու մտերմական շեշտով արտասանուած
սիրոյ արտայայտութիւնները :

Պատասխանը անոնց՝ եղաւ մերժողական ,աւելին .
զարհուրեցուցին՝ անոր ձեւը , արտայայտութիւնը
հազարապետ դուքսին համար .

— Ահաւասիկ քեզի՛ մեր զինուորական զարդերն
ու աստիճանի փառքերը : Ահաւասիկ քեզի՛ նաեւ մեր
մարմինները ամբողջ : Միայն թող մեր հոգիները ըլլան
Անոր՝ որ իր արեամբ զնեց մեզ մեղքի դերութենէն :
Չենք կրնար մարմնոյ անցաւոր կեանքն ու փառքը
փոխանակել Քրիստոսի հաւատքին հետ : Որովհետեւ
մեզի համար աւելի պատուական ոչինչ դոյութիւն
ունի քան մեր Փրկչին սէրը եւ մեզի համար անկարելի
է անմահ ու կենդանի Աստուծոյ աւելի՛ յարգել մահ-
կանացու մարդը :

ՔԱՐԿՈՐՈՒՄ

Սօսքը աղդեցութիւն չ'ունէր այլեւս անոնց վրայ :
Զոաց դայս հազարապետը : Չարչարանքը իր երկրորդ
ու ամենէն կարեւոր դէնքն էր : Հարկ էր այլեւս անոր
դիմել :

Եւ առաջին քայլը՝ քարկոծում . սովորական կերպ
մը չարչարանքի , որ ամենէն թեթեւն էր ուրիշ սար-
սափաղդու միջոցներուն մէջ , հռոմէական կայսրու-
թեան պատժական ահաւոր դրութեան : Զինուորներ
ու պաշտօնեաներ կը կատարեն հրահանգը : Բայց
քառասուն անձերու բաղմութեան մէջ քարկոծումի
լնթացքին շփոթութիւն կը ստեղծուի եւ մինչեւ իսկ
կը պատահի որ քարկոծողներ զիրար քարկոծեն : Մո-
ղական ոյժի մը ներկայութիւնը անոնց մէջ կ'ըմբռնուի

Իբր ականատես այդ շփոթման եւ անմիջապէս կը հրա-
հանդուի զանոնք վերստին բանտ առաջնորդել:

ԱՌԱՆՁՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Դարձեալ առանձին են: Ուրե՞մն:

Դարձեալ աղօթք ու սաղմոս: Եւ ահա զարձեալ լուսաւոր պատկերը Փրկչին, որ խորհրդաւոր էջքով մը կը լեցնէ իրենց աչքերն ու հողիները Իր լուսա-
պայծառ շողով եւ բառերու քաղցրութեամբ:

— «ՈՐ ՀԱՒԱՏԱՅ ՅԻՍ, ԹԷՊԷՏԵՒ ՄԵՌԱՆԻ՝
ԿԵՅՅԷ»:

Տեսիլքին յաճախանքը՝ իրենց համար երկնային վկայութիւնն է իրենց նահատակութեան արդարու-
թեան եւ... դեղեցկութեան: Առանձնութիւնը՝ խոր-
հրդալի ներկայութեամբը Քրիստոսի՝ իրենց համար քաջութեան զօրացման, հաւատքի արմատացման պահն է այլեւս:

Ահա ականատեսը, զաղտնիքը իրենց հողեւոր ուրա-
խութեան, ներքին ցնծութեան, որոնք հողեւոր օրհ-
ներդութեամբ կը լեցնեն մահասարսուռ մթնոլորտը
բանտին, որ իրենց համար, այլեւս... զրախան է:

ԱՏԵԱՆԻՆ ՏԱՂՏՈՒԿԸ

Լոյսը կը բացուի առաւօտուն: Չեն քնացած սուր-
բերը: Անքնութիւնը, յոգնութիւնը չէ որ իրենց հո-
գեկան տաղնապին առիթ կ'ընծայեն, այլ նոյն այն
հրահանգը, որ զիրենք նորէն կը կանչէ ատեան, ան-

դամ մը եւս դէմ յանդիման դալու մարդոց, որոնք
զիրենք չեն հասկնար: Այլեւս անիմաստ է այս տա-
ռապանքը: Ինչո՞ւ խօսիլ, երբ չեն հասկնար: Ինչո՞ւ
սպասել, երբ մահը աւելի խմաստ ունի քան դատարի
սա սպասումը: Տարբեր են այլեւս իրենց տրամադրու-
թեան մէջ երբ կը մտնեն ատեան: Չեն սպասեր այլեւս
հարցումի: Գիտեն ամէն ինչ որ պիտի դայ ատեանի
մէջ բազմող դատաւորներու շրթներէն: Գիտեն նաեւ
թէ ինչ կը բխի իրենց սրտերէն ու մտքերէն: Ուրեմն
ընդմիջումով եւ ցասումով կը հարցնեն դուքսին.

— Ինչո՞ւ կը սպասես: Ինչո՞ւ կ'ուշանաս: Որոշու-
մըդ արագ եւ կտրուկ ձեւով դործադրէ, որովհետեւ
քաջ գիտես, եւ անդամ մը եւս կը կրկնենք. գրիստոս
չենք ուրանար:

Այսքան յանդիմութիւն:

Դատաւարութիւնը վերջ գտած է:

Վճիռը արձակուած — ՄԱՀ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԹԱԿԱՐԴԸ

Որքան խիստ է պատասխանը, որքան վարսիտ
կեցումածքը քառասուններուն՝ այնքան եւ դաժան
պատիժը դուքսին.

— Տարէ՛ք զանոնք լիճ, քաղաքէն դուրս, եւ մեր-
կացնելով մտցուցէք ջուրին մէջ: Կամ ընկղմելով թող
անհետանան. կա՛մ սառելով թող մահանան: Պա-
հակները թող արթուն եւ աչալուրջ ըլլան իրենց հըս-
կողութեան մէջ եւ թոյլ չտան փախուստին անոնցմէ
սեւէ մէկուն:

Ճարտար է եւ հնարամիտ փորձառու հաղարարե-
տը: Իր նպատակը զանոնք մահացնելէ աւելի եւ ա-
ռաջ՝ նուաճելն է իրենց հաւատքին մէջ ուրացման
ճամբով, որովհետեւ կայսրութեան պայքարը քրիս-
տոնէութեա՛ն ընկճումն է եւ ոչ թէ զօրականներու
եւ հպատակ քաղաքացիներու փճացումը: Եւ ահա իր
նպատակին հասնելու վերջին ու ամենէն ազդու մի-
ջոցը, իր հնարամտութեան պատրաստած ամենէն ըզ-
դայուն թակարդը.

— Լճի ափին կաղմեցէք բաղնիք, վառեցէք կրակ
«ի դայթակղութիւն նոցա»:

Կեանքի փրկութեան ճամբան էր այս: Տառա-
պանքի ժամանակ մանաւանդ հրապուրիչ իր հեշտու-
թեամբ: Բայց... մահուան ճամբան էր այս հողիին,
որուն կեանքը հաւատքն էր միայն:

Գիտէին ասիկա քառասունները:

Այլեւս վախ չկար ուրեմն:

«ԵՒ ԽԱՌՆԷՐ ԿԱՐՄՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵԱՆ

ԸՆԴ ԿԱՊՈՒՏԱԿ ԾՈՎԱԿՆ ՍԱՌՈՒՅԵԱԼ...»

Գիշերը կը խորանայ:

Խաւարը կը թանձրանայ:

Օդը կը խստանայ:

«Յրտասառոյց» հովին սարսռաչունչ ազդեցու-
թեան տակ լիճը կը սկսի սառիլ: Ու մարմինները
ջուրին մէջ են արդէն...: Սառը կը սեղմէ մարմին-
ները, կարծէք կը սլրկէ զանոնք որոնք կը սկսին ճարձա-

տիւր: Մորթը անոնց կը պատուովի ու արեան դիծեր
կը զարդարեն զանոնք՝ կարծես արիութեան իբր վը-
կայութիւն, ու յաղթանակի իբր նախերդ: «Արեան
կարմրութիւնը կը սուղուի տարրանալու համար սա-
ռուցեալ կապուտակ ծովուն մէջ»:

Մահը կը մօտենայ այդ բոլորին մէջէն ու այդ
բոլորով: Ծունչը կը դժուարանար այլեւս: Հողին մերձ
էր յաւանդումն յԱստուած:

ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆԸ

Տկարութիւնն ալ մարդու բնութեան մաս կը կաղ-
մէ: Կեանքը ամէնուն մէջ վերելք մը չէ: Նահանջը
անբնական երեւոյթ չէ, երբեմն ու մանաւանդ բար-
ձունքներու մօտ, երբ դերապոյն զոհողութիւնը պա-
հանջքն է ճիգին ու պայմանը յաղթանակին:

Եւ ահա մի անոնցմէ՝ յաղթուած իր հողիի դի-
մադրութեան մէջ մարմնոյ տառապանքէն, հրապուր-
ուած բաղնիքի ջերմութենէն դուրս կը նետուի ջու-
րէն, քակուելով քառասուններու միաբանութեան
մարմնէն, եղբայրութեան ուխտէն, կը փութայ ու
կը նետուի բաղնիք:

Փրկութեան յոյսով բաղնիքին մէջ նետուող այս
տկարացեալ զինուորը Քրիստոսի, երբ կը յուսար
մեղմել ցուրտին ու սառին տառապանքը իր մարմնին
վրայ, ահա յանկարծ կը դռնէ կորուստն իր կեան-
քին: Որովհետեւ տարապայման ցուրտէն յանկարծա-
կան անցքը սաստիկ ջերմութեան՝ շնչարդելութեան
իւր հետեւանքով կը դառնայ անցք մը կեանքէն մահ-

ուան : Ու ըստ իմի, որ փրկութեան լատ պիտի ծա-
ռայէր անոր՝ կը հանդիսանայ անշունչ իր մարմնոյն
դամբարանը :

Հէ՛ղ զինուոր : Որովհետեւ՝ տկարութեան դոհ :

ՀՈԳԵ ՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԱՂՕԹՔ

Իրենց նուազուն աչքերուն աղօտ նայուածքով կը
տեսնեն մահը իրենց եղբօր, որ մինչեւ տառապանքի
վերջին հանգրուանը Քրիստոսի հաւատարմութեան
ուխտին մէջ մնացած էր ամուր եւ անխախտ :

Կը մորմոքի իրենց սիրտը՝ արդէն իսկ սառին
սեղմումին տակ ճմլուած : Իրենց տառապանքին կու
դայ միանալ ահա վիշտը իրենց եղբօր կորստեան :

Ի՞նչ կրնային ընել :

— Աղօթել՝ միայն : Եւ «պաղատախառն աղեր-
սանօք» :

— Տէ՛ր քաղցրութեամբ հայէ՛ անոր, զթու-
թեամբ ներէ՛ անոր :

Տեսանք թէ ինչպէ՛ս հաղիւ ուխտէն բաժնուած,
միաբանութենէն անջատուած՝ ջուրի նման հոսեցաւ
անոր մամլինը եւ սակորները քակուեցան իրենց միու-
թենէն : Հեռո՛ւ մեզմէ ի սպառ տկարութիւն եւ նա-
հանջ : Բաժանում Քեզմէ՝ անկարելի մեղի համար :
Քեզի՛ կը յուսանք, Տէ՛ր : Պահէ՛ դմեզ անսասան հա-
ւատքիդ վէմին վրայ :

Լսէ՛ մեղի, Տէր :

Տե՛ս ջուրերու անդնդային խորութիւնները մեզ
ընկղմելու կը ճղնին, մեր բազուկներուն ջիղերը կը

Թուլնան ահաւասիկ . մեր մարմինները մեր արիւնսովը
կը ներկուին .

Օգնէ՛ մեզի Տէ՛ր .

Փրկէ՛ զմեզ :

Մեղմացո՛ւր , ո՛վ Տէր , դժնեայ սառնութիւնը օ-
ղին , որպէսզի հաւատան մարդիկ թէ կարող ես ընել
անկարելին , տեսնե՛ն եւ հաւատան :

Եղբօր մահը զօրացուցած էր զիրենք . . . :

ԵՐԿՆԱՅԻՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Գիշերուան խոր պահուն , ահա յանկարծ լոյս
մը , արեգակի ճառագայթներուն չափ ալրող եւ պայ-
ծառ , որուն ջերմութեան տակ կը սկսի հալիլ սառը :

Պահակները քունի մէջ էին , սակայն : Միայն մէկն
անոնցմէ արթուն կը հսկէր տանջողներուն վրայ եւ
կը հետեւէր անոնց աղօթքներուն եւ հառաչանքնե-
րուն :

Շփոթած լոյսի շառայլէն երկինք կը հայէր տես-
նելու համար թէ ուրկէ՞ կը բխէր յորդ ու պայծառ
այդ լոյսը գիշերուան այդ խոր պահուն համար խորթ
ու օտար իբր երեւոյթ :

Եւ մինչ իր աչքերը սեւեռած էին երկինք , ահա
յանկարծ պսակներ , լուսեղէն շրջադժով , կ'իջնեն
հանդարտ երկիր , փաթիլներու նման ձիւնի , ու կը
հանդէլին սուրբերու դլուխներուն վրայ :

«ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ ԷՐ ԵՒ ԳՏԱԻ...»

Խորհրդաւոր պատկերը, որմէ ոչինչ կը հասկնար հեթանոս պահակը, տարօրինակ ու երկիւղած զգացումով մը կ'իջնէ իր հողիին: Երկինքին ոյժը անդիմադրելի է...: Այդ ոյժին մղումն է հիմա, որ յաղթած դիտակցութեանն իսկ պահակ մարդուն, կը տանի դինք դէպի հոն, ուր լուսեղէն պատկները հանդէսեան սուրբերուն վրայ:

Ձի կրնար տոկալ այլեւս ներքին այդ ձայնին: Մարդը իր մէջ տեղի կուտայ Աստուծոյ: Եւ ահա արթնցնելով իր պաշտօնակիցները կը հանէ իր ըզզեստը եւ անոնց ոտքերուն շարտելով՝ կը դառնայ «ի խաւարէ ի լոյս...» ու կը նետուի լիճին մէջ լրացընելու համար թիւը քառասուններուն, լեցնելու համար տեղը տկարին ու նահանջողին, որ «կորուսեալ էր եւ գտաւ» ահաւասիկ իր մէջ, իրմով:

ՎԵՐՁԻՆ ՇՈՒՆՁԸ

Առաւօտուն՝ արեւուն ճառագայթները աննախընթաց եւ անօրինակ պատկեր մը կը բանան լիճին վրայ:

Սառոյցին մէջ սեղմուած ու ճեղքուած մարմիններ, արեան գիծերով դարդարուած: Ծովը, իր կապուտակ տարածութեան մէջ, երիզուած է բոսորագոյն շերտերով: Եւ այդ բոլորին վրայ խեղդուկ ձայներ հառաչանքի ու հեծեծանքի փշրանքներ մեղմ, այլ սարսուղեցիկ մրմունջներով կը յօրինեն երգ մը, մահուան նախերգանք մը:

Փառքի երգն է այդ քառասուններուն, որովհետեւ իրենց մահը Քրիստոսի խաչն է եւ Քրիստոսի խաչը իրենց փառքն ու պարծանքը...:

Բայց ո՞վ կրնայ հասկնալ իմաստն այդ երգին...:

Ծանր է մթնոլորտը, արդարեւ, որովհետեւ մահուն ստուերը կը յածի ծովակին վերեւ...:

Լուռ է ամէն կողմ:

Ահա, յանկարծ, կը ճռնչեն կառքերն հոռմէական բանակին: Կը հասնին բռնաւորները, իրենց հրահանգին զործադրութեան պատկերը վայելելու:

Ինչպէ՞ս տուալ այդ պատկերին. ինչպէ՞ս հանդուրժել այդ ձայներուն:

Մարդ են ի վերջոյ...:

Պէտք է վերջ դնէ պատիժը: Պէտք է աւարտի մահուան այդ ողբերգութիւնը:

Ու անմիջապէս դուրս կը հանուին սուրբերը մահամերձ իրենց վիճակին մէջ եւ բիրերով ու տապալաներով կը խորտակուին կաղմուածքն իրենց մարմիններուն:

Վերջին շունչը, իբրեւ վերջին օրհներդ Աստուծոյ, աւանդուած է արդէն...:

ՄՕՐ ՀԱՒԱՏՔԻՆ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

Քառասուններուն մէջ մանկադոյնին՝ Մելիտոնին մայրը հաղիւ լսած որդւոյն նահատակութեան աւետիսը՝ կը փութայ լիճ վաեւելու համար իր որդւոյն մահուան ողբերգական պատկերը...:

Հաղիւ դուրս հանուած լիճէն՝ կը վազէ որդւոյն

մօտ, կը փարի անոր ու իր մայրական ղեղուն սիրտը
կը պարպէ ջերմ համբոյրներու մէջէն իր որդւոյն
սրտին մէջ:

Որդւոյն արիւնը զարդարած է արդէն իր ալ մարմինը...:

Զարհուրածք:

Ծիծաղելի պիտի ըլլար քրիստոնէական հաւատփր իրր կեանք, «իբրեւ զոյն ի մորթոյ» ունեցող մօր համար, որ ահա կը քաջալերէ իր որդին, որ չտկաբանայ իր հաւատքին մէջ եւ չզրկուի նահատակութեան փառքէն:

— Քաղցրիկ որդեակ իմ, քիչ մը եւս համբերէ՛, վայրկեան մը եւս տոկա՛: Մի՛ վախճար: Ահա Քրիստոս քեզ մօտ է, օգնական՝ քեզի:

Բայց կը տառապի իր հոգին երբ կը տեսնէ որ երեսունինը սուրբերը արդէն իսկ մահացուած են եւ իր որդին առանձնացուած եւ մեկուսացուած նահատակներու խումբէն: Եւ երբ յանկարծ կը տեսնէ որ ջարդուած մարմինները անոնց՝ կը լեցուն սայլերու մէջ փոխադրուելու համար հեռաւոր ու ամայի վայրեր, այլեւս չի կրնար զսպել իր դայրոյթը եւ իր կիսակենդան որդին ուսին առնելով կը քալէ սայլերուն հետ չբաժնելու համար իր զաւակը քառասուններու միարանութեան ուխտէն եւ արժանացնելու զայն երկրնքի արքայութեան, նահատակութեան պսակին:

Ճամբու ընթացքին արդէն իսկ հիւժեակ եւ սպառնալ որդին մօր զիրկին մէջ կ'աւանդէ հոգին. «խառնեցաւ զառնիկն ի հօտն, եւ անբիժ աղաւնին յերամս դասակցաց իւրոց»:

Մայրը իր երջանկութեան հասած՝ իր դաւակին
մարմինը կը զետեղէ սալերէն մէկուն մէջ...

* * *

Տարօրինակ մայր:

Անխի՞ղճ: Որդեասպա՞ն:

Մարդկային դատաստանին առջեւ՝ Այո՛: Բայց
երբ հաւատքը, աստուածային շնորհէն սլփով թա-
փանցած է մարդու հոգիին մէջ եւ տարրացած անոր
Լութեան հետ, ալիւս մարդկային տրամարանու-
թեամբ չեն շարժիր անոր քայլերը, ու մարդկային
դատաստանի չափանիշերը չեն կրնար կշռել արդա-
րութիւնը անոր արարքներուն: «Եթէ ոք կամիցի ի
ձէնջ իմաստուն լինել յաշխարհիս յայսմիկ, յիմար
լիցի, զի եղիցի իմաստուն: Զի իմաստութիւն աշխար-
հիս այսորիկ յիմարութիւն է առաջի Աստուծոյ» (Ա.
ԿՈՐԹ. Գ. 18—19):

Կեանքէն աւելի մեծ իմաստ ունի այդ հաւատքը,
երբ այդ կեանքը դուրի է հաւատքէն եւ մանաւանդ
խորթ ու հակադիր՝ անոր:

Զի որ հաւատայ թէպէտեւ մեռանի՝ կեցցէ...»:

ԱՐԵԱՆ ԶԱՅՆԸ — ԿԵՆԴԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Ամայի վայրի մը մէջ, հեռուոր դեռակի մ...
կ'այրուին անոնց մարմինները: Բուռն է ասե-
լութիւնը քրիստոնէութեան դէմ: Ի սպառ պէտք է
ջնջել յիշատակն անոնց: Ոչինչ պէտք է թողուլ ա-

• նոնցմէ, որ յիշեցնէ — եւ ապրեցնէ — զանոնք քրիստոնեաներուն :

Ոսկերտիքն ալ, մոխիրին հետ, կը ձգուին զետի ջուրին մէջ իրրեւ կորստեան վիհի :

* * *

Մտածեցին անշուշտ եւ համոզուեցան բնականաբար որ քառասունները այլեւս զոյութիւն չունէին : Անհետացած էին աշխարհէն :

Իրաւունք ունէին :

Որովհետեւ չէին գիտեր թէ ի՞նչ կը նշանակէ «յաւիտենական կեանք» :

Իրաւունք ունէին նաեւ նահատակներ իրենց մահուն հիմող հողերանական ձգտումին մէջ, որովհետեւ գիտէին թէ «այս են յաւիտենական կեանք, զի ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած եւ զոր առաքեցեր՝ զՅիսուս Քրիստոս» (ՅՈՎՀ. ԺԷ. 3) :

Ճանչնալ զԱստուած իրրեւ միակ Ստեղծիչը տիեզերքի, Նախախնամողը կեանքին, Հայրը մարդկութեան, իր խորունկ իմաստին մէջ չի՛ նշանակեր սլաքապէս գիտնալ թէ Ան զոյութիւն ունի, այլ ապրիլ զԱյն կեանքին մէջ՝ անմահական կեանքին, երանաւէտ, երջանիկ այն ապրումին համար, որ յաւիտենական կեանքն է մարդուն, դրախտը, արքայութիւնը, որ այս աշխարհէն կը սկսի ու գերեզմանէն անդին կը շարունակէ . . . :

Ճանչնալ զԱստուած կը նշանակէ հպատակիլ

Անոր կամքին՝ յայտնուած Մովսէսով եւ Քրիստոսով, օրէնքով եւ Աւետարանով :

Ճանչնալ զԱստուած կը նշանակէ ծառայել Անոր, այդ ծառայութիւնը զգալով երդի զերազոյն պարտականութիւնը մարդէակին, կեանքէն աւելի արժէքաւոր, նուիրական ու սրբազան : Այնքան կենսական՝ որուն զոհել մարմնապատ կեանքը, ի հարկին, հաւատարմութեան զերազոյն արտայայտութիւնը այն հաւատքին, որ այդ կեանքին իմաստն է, միա՛կ կերպը այն կեանքին որ այդ կեանքին վախճանն է :

Ճանչնալ զԱստուած, մէկ բառով, կը նշանակէ շարկել խաչը Աստուածորդւոյն . . . :

«Եթէ կամիս կատարեալ լինել — որպէս եւ հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է . . . — . . . առ զխաչն եւ եկ զկնի իմ» (ՄԱՐԿ. Ժ. 2) :

«Եթէ ոք կամի զկնի իմ դալ, ուրասցի զանձն եւ առցէ զխաչ իւր հանապաղ եւ եկեացէ զհետ իմ : Զի որ կամեցի զանձն իւր ապրեցուցանել՝ կորացնէ զնա, եւ որ կորուսցէ զանձն իւր վասն իմ՝ կեցուցէ զնա (ՂՈՒԿ. Թ. 23-24) :

«Եւ որ ոչ առնու զխաչ իւր եւ դայ զկնի իմ՝ Զի Ինձ ԱՐԺԱՆԻ» (ՄԱՏԹ. Ժ. 38) :

Եւ այս բոլորը՝ որպէսզի փառաւորուի «Որդի Մարդոյ», որովհետեւ «Փառքն Աստուծոյ նախ խա՛չ է» (ՏԱԹԵԻԱՅԻ) :

Խօսքեր՝ որոնց իմացումը իրենց այս տարօրինակ — պիտի ըսէինք՝ «փարատոքսալ» — ըսուածքին մէջ անըմբռնելի են :

Ահա թէ ինչո՛ւ Քրիստոսի վարդապետութիւնը իր

վախճանը դտաւ իր խաչով եւ իր յաղթանակը՝ յարութեամբ:

Ահա թէ ինչո՛ւ քրիստոնէական կրօնը յաղթեց աշխարհին, որովհետեւ «արիւն վկայից՝ սերմն քրիստոնէութեան»:

Եւ ահա նաեւ թէ ինչո՛ւ Քրիստոսի կրօնքին ճշմարտութեան վկաներու այդ լուսապայծառ դէմքերու արբութեան փառքին մէջ իրենց արժանի տեղը ունին «մանկունք քառասունք որք ի Սերաստիա կատարեցան...»:

Զի՛

«... խառնէր կարմրութիւն արեան ընդ կապուտակ ծովակն սառուցեալ...»:

Պատմութիւնը Քառասուն Մանկանց Նահատակութեան՝
փաղուած է Հ. Մկրտիչ վրդ. Աւգերեանի «Լիակատար Վարք
եւ Վկայաբանութիւն Սրբոց» գործի Բ. հատորէն, էջ 482-
510, տպ. Վենետիկ, 1811: Գ. Վ.


~~~~~  
ՊԻՆ՝ 1 Լ. Ո.  
~~~~~

~~~~~
Տպարան Մ Շ Ա Կ